

РЕЗЮМЕ

НА МОНОГРАФИЧЕН ТРУД:

„В СВЕТА НА ЕЛЕКТРОННАТА МУЗИКА НА СИМО ЛАЗАРОВ“

Издание на Нов български университет, София 2018.

Автор гл. ас. д-р Росица Бечева,

преподавател в Нов български университет, департамент „Музика“

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МОНОГРАФИЯТА

XX век донесе съществени промени по отношение на методите и средствата за правене и изпълнение на музика, както и на нейните форми за разпространение. Навлизането на компютърните технологии в музиката доведе до утвърждаване на електронното звукоизвличане. С днешна дата електронната и компютърната музика са намерили широко разпространение не само в световен мащаб, но и в България – през 2014 г. се навършиха 40 години от началото на електронната музика в България.

Идеята за написване на това изследване възникна през годините на моята научно-изследователска, творческа и педагогическа работа в Нов български университет. Като преподавател в департамент „Музика“, от 2000 година съм част от екипа на Симо Лазаров (доктор, почетен професор на университета) - композиторът и изпълнителят, който повече от 40 години работи за утвърждаване на електронното звукоизвличане, чиято многостранна творческа дейност през годините, спомага за превръщането на България в едно от средищата на електронната и компютърната музика в европейски и световен мащаб.

Монографията е посветена на 70 годишния юбилей на композитора. Проследяването на творческата еволюция на такива фигури би спомогнало за преоткриването на определени градивни нагласи и стремежи в българската музика от края на XX и началото на XXI век, за анализ на актуална за съвременната музикална култура проблематика.

Разработката фокусира вниманието върху творческата лаборатория. Акцентът е поставен върху цялостната творческа дейност на композитора – създаването на произведенията, замисъла и реализацията на проектите, студийната, изпълнителската и концертна дейност, педагогическата и продуцентска активност, популяризаторската дейност, като е направен опит за извеждане аспектите на електронното звукоизвличане (като езиково проявление на модерно музикално мислене в музиката на Симо Лазаров) и интерпретацията, отношението към електронния звук и тембър като субстанция, като инструмент и обект, неговата идея, съдържание и концепция, драматургичен потенциал, авторовите подходи към звуковата материя; съвременните смислови значения, влагани в понятието саунд; пространствените аспекти на звука и неговия драматургичен потенциал; неговата интерпретация в жанровете на електронната и компютърната музика; обработката и манипулирането на звуковия материал с цел постигане на определен ефект и смислово значение при саунд дизайн, авторското музициране, идеите за темброво пространство, творческите му

подходи и концепции, за музикалното време и възприятието на музиката, концептуалният модел за синтетичен спектакъл, пространствената звукова композиция (spatial sound composition), live electronics, за същността на музикално-творческия процес и професионалните интереси в музиката, авторовите концепции и тяхната еволюция през годините.

Ограничения – анализът се опира на знакови творби из творчеството на Симо Лазаров, като акцента е върху аудиовизуалните, мултимедийни и мегаспектаклите. Текстът не претендира за изчерпателност, а е с отворен край.

Методологията на работата включва използването на емпиричен метод, сравнителен анализ и интердисциплинарен подход, херменевтичен и иманентен способ.

За целите на изследването са проучени редица източници на информация за Симо Лазаров, представящи творческия му път, справочни издания – енциклопедични, библиографски и каталожни. Още факти за композитора са данните за събития и творби (някои от които взети чрез лични разговори). Поместените в изследването разговори, интервюта, проведени от автора на разработката през годините на съвместната творческа работа, „допълват“ представата за композитора, музиканта, изпълнителя и човека, за работния му процес, за личностите, допринесли за неговото професионално изграждане.

Друг източник на информация за творчеството и изпълнителската практика, са отделните творчески факти за композитора, които се откриват в публикации и концертните програми. В статиите най-често се отразяват събития от музикалния живот. Сред тях са отделни концерти, тематични цикли и жанрове. Споменаваните факти и оценки (в тях) са част от анализа за прегледи на композиторско творчество, изяви на „Нова българска музика“, празници, фестивали. Сред писмените източници са и изданията на различни творби на Симо Лазаров (композиции за синтезатор, мултимедийни спектакли и други произведения). Наред с това има и информация за звукозаписи – разнопосочните интереси на музиканта се представят в плочи, касети и компактдискове, записи на електронна музика, мултимедийни издания, концертни изпълнения, фотоси от репетициите и концертите, бележки за Симо Лазаров и изпълнителите. Налице е и още един източник на информация, различен от т.нар. условно традиционен (писмено слово, нотография, дискография – сведения, които се намират в Интернет). При търсене с ключова дума – *името на музиканта на кирилица и латиница* – се откриват десетки страници и сайтове. Какви типове данни има в тях? Едните са автобиографични, други са за произведения в различни жанрове, награди, дискография, фотографии. Информация в Интернет са и включените в различни сайтове програми от концерти, фестивали, интервюта. Чрез тях може да се допълни хронологията на концертните представяния на композитора и изпълнителя. Прегледът върху изброените публикувани източници дава изчерпателна справка за Симо Лазаров, който със своите изяви привлича вниманието на критиката, поради високите си постижения и разностранни дейности.

II. СТРУКТУРА. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА МОНОГРАФИЯТА.

Монографията „В света на електронната музика на Симо Лазаров” е с обем от 472 с., 5 глави, три Приложения и нотни примери, Библиографска справка/източници (на кирилица и латиница, интернет адреси).

Научен редактор на изданието е проф. д-р Милена Шушулова. Рецензенти на изданието са проф. Елисавета Вълчинова-Чендова, д.н. и проф.д-р Георги Арnaudов.

В ГЛАВА 1. МНОГОЛИКИЯТ ТВОРЧЕСКИ ПЪТ НА СИМО ЛАЗАРОВ, акцентът е поставен върху *творческото формиране– фактори, влияния, многоликият творчески път.*

Многоликият творчески път на Симо Лазаров в областта на електронното звукоизвличане е комплекс от паралелни дейности, включващи композиторска, студийна, концертна, преподавателска, научно изследователска и организационно-популяризаторска дейности, както и участие в международни фестивали и конкурси. Подчертава се факта, че неговото професионално изграждане е свързано с музиката и техниката.

Вниманието се насочва към: *семейната среда като формиращ фактор* (музикантът израства в семейство с подчертан интерес към музикалното изкуство, в което културата и музиката са част от семейния бит), *работата с различни оркестрови формации в ученическите и студентските години* (в тази връзка в хронологичен ред са посочени формациите с които музикантът работи през годините), *многобройните участия във фестивали, участията в международни фестивали на електронна и компютърна музика.*

Обърнато е специално внимание на първото в България *Студио за електронна музика* при БНР (създадено през 1974) – чийто основател и ръководител в продължение на 25 години е Симо Лазаров. В студиото, оборудвано с най-съвременна за времето техника, със синтезатора *SYNTHI 100*, са създадени неговите първи авторски творби в областта на електронната музика, в които намират отражение познанията на музиканта по отношение на електронния звук и електронното звукоизвличане, принципите на звукозаписа (музикантът специализира електронна музика в няколко Европейски студия, в *IRCAM* (Париж).

В тази глава са представени интервюта на Симо Лазаров (транскрибирани от видео и аудиоформат в писмен вид от автора на изследването), проследяващи първите стъпки на утвърждаване на електронната музика и електронното звукоизвличане в България.

Визира се идеята, че за да се проправи пътя на това ново явление – електронна музика и електронно звукоизвличане, от особена важност е *популяризаторската дейност*, която извършва завеждащият Студиото за електронна музика от трибуната на медията с най-голямо присъствие – БНР, чрез многобройните статии в списания и интервюта в Българската национална телевизия, провежданите образователни лекции, демонстрации и изпълнения – в клубна обстановка (в създадените по онова време фен клубове на любителите на електронната музика) и в концертни зали. С качествата си на

добър организатор, той успява да привлече около себе си през онези години много професионалисти – музиканти, композитори, инженери, режисьори, журналисти и писатели, които дълги години са съпричастни на идеята за реализиране и популяризиране на българската електронна музика. Популяризаторска дейност започнала през далечната 1974 година, продължаваща и до днес.

В хода на изложението вниманието се насочва към *изпълнителската и концертна дейности* и тяхното значение за пропагандиране и разпространение на идеите на електронната музика и електронното звукоизвличане (през дългогодишната дейност на изпълнител, с реализирани повече от 2200 концерта - която продължава и до днес, Симо Лазаров представя и експериментира с възможностите на новия компютърен инструментариум, инкорпорирайки го в изпълнението на живо, превръщайки концертното изпълнение в запомнящ се пърформанс (*performance*); към *фестивалната дейност, създаването и организация на фестивали на електронната музика* – като друг аспект от популяризаторската дейност на композитора–изпълнител, към *създадения през 1999г. от него Международен форум-фестивал Вселената на компютърната музика (Computer Music Space)* – съществуващ и до днес, превърнал се в пространство за изява на творци не само от България, но и от различни страни; към *научноизследователската дейност*, свързана с областта технология-музика (създадените научни и педагогически трудове в областта на електронната и компютърната музика), към *педагогическата дейност* (активната преподавателска дейност през годините в България и чужбина, в различни образователни институции), към *създадените специализирани учебни програми с основополагащо значение за утвърждаването и качествено израстване на българската електронна и компютърна музика.*

В тази връзка, в изследването, специално внимание е отделено на *КОМПЮТЪРНО МУЗИЦИРАНЕ – педагогическият концепт на Симо Лазаров*, на създадената през 1996 година от него в Нов български университет програма (модул, специализация) *компютърно музициране*, успешно съществуващата и до днес, възпитаваща професионалисти в областта на електронната и компютърната музика.

В изследването се визира идеята, че *композиторият (носител на престижни награди) създава огромно по мащаби и жанрово разнообразие творчество* – електронна, електроакустична, компютърна музика, филмова музика, музика за театрални и балетни постановки, издадени 9 LP, 31 CD и над 20 касетъчни албума и пр. Негови произведения са представяни на фестивали и конкурси в над 20 страни в Европа и САЩ. В създаденото *Приложение 2* на монографията, е представен пълен списък с произведенията на композитора - любезно предоставен от него за целите на изследването.

Представените от автора на изследването *сведения за Симо Лазаров в енциклопедични издания*, дават справка за присъствието му в образователното съдържание на учебната програма по музика в България, на различни класове.

В ГЛАВА 2. ЗА СЪЩНОСТТА НА МУЗИКАЛНО-ТВОРЧЕСКИЯ ПРОЦЕС И ИНТЕРЕСИТЕ В МУЗИКАТА. ЗА АВТОРОВИТЕ КОНЦЕПЦИИ И ТЯХНАТА ЕВОЛЮЦИЯ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ,

в обсега на изследователското внимание са: *композиционният метод на Симо Лазаров, особеностите на музикалния език и неговата същност. Направен е опит за извеждане музикално-технологичните и стилово-естетическите параметри на музиката, класическото и модерното в музикалните му творения, традиции и новаторство, рефлексите на категорията музикално време.*

*Звуковата естетика, идеите за темброво пространство и саунд дизайн, са разгледани в контекста на основополагащи тенденции в музикално-творческата практика, свързана с електронната, компютърната, електроакустичната музика в световен мащаб. В тази връзка е и създаденото Приложение I в монографията със заглавие: „За някои основополагащи концепции (във връзка с новостите по отношение на музикалната композиция и начина на работа, свързан със създаването на звуците) - в контекста на електронната, компютърната музика, електроакустичната музикална практика”, в което са представени концепции на водещи фигури в областта на електронната музика, експерименти, подходи, нововъдения по отношение на електронното звукоизвличане (*sound processing*) и музикалната композиция, свързани с тази музикално-творческа практика.*

В хода на изложението, вниманието се фокусира върху знакови творби из творчеството на Симо Лазаров, анализът на които - в музикален и технологичен аспект, дава възможността да бъде проследена еволюцията на авторовите идеи през годините. Направен е опит за извеждане корелацията: музика – технология – звуков материал – музикална форма.

Проследяването на творческите решения в композиционен аспект, очертава идентичността на композитор със самобитен, оригинален стил, носещ естетическата чувствителност на композитор на електронна музика, който въвежда и експериментира в своето творчество нови подходи за създаване на музика, свързани с възможностите, които електронното звукоизвличане предоставя. Музиката на Симо Лазаров (в която се наблюдава *синтез на езиково-семантични пластове*), е потвърждение за свободно боравене с различни жанрове и форми, употреба на експериментални подходи на композиране в съчетание с традиционни композиционни техники.

Визира се идеята, че в музиката на Симо Лазаров, синтетичният електронен звук и тембър е обективният материал, който конструира звуковото пространство. Тембърът носи в себе си идеята за развитие и процесуалност, той е основно организиращо средство и на разстояние, а в голяма част от случаите чрез неговото конструиране, разгръщане и диалектика се оформя идеята за *темброво пространство* (определяно от автора на изследването като „*многоизмерно синергетично поле*”), която има различни нива на проявление при изграждането и структурирането в композицията. Идеите свързани с пространствените аспекти на звука, формообразуващите функции на пространството, намират отражение при изграждането на пространствената звукова композиция (*spatial sound composition*), *live electronics*, при избора на точно определена среда за представяне на създадената музика. Стремешът на композитора към търсене на специфична звучност намира израз при използването на разнообразни звукови

структури в музикалното изграждане – електронно генерирани, семплирани звуци, разнообразни звукови текстури (включително шумови текстури), идеята за съчетаване на електронен и акустичен звук (хибридна звучност), в експериментите и търсенията свързани със създаването на иновативни електронни инструменти.

В изследването са представени *иновативните електронни MIDI инструменти, разработени от Симо Лазаров и екипа на „СИНТИ АВБ“, използвани при реализацията на концертите.*

В ГЛАВА 3. КОНЦЕПТУАЛНИЯТ МОДЕЛ ЗА СПЕКТАКЪЛ НА СИМО ЛАЗАРОВ (АУДИОВИЗУАЛНИТЕ, МУЛТИМЕДИЙНИТЕ, МЕГАСПЕКТАКЛИТЕ). За понятието *PERFORMANCE. DIGITAL PERFORMANCE. MULTIMEDIA PERFORMANCE,*

е направен опит за извеждане концептуалният модел за спектакъл на Симо Лазаров.

Авторът на разработката пояснява, че сред творбите на композитора, особено място заемат инструменталните произведения и авторските спектакли, които се явяват своеобразна творческа лаборатория, експериментите в която постепенно водят до изкрystalизиране на различните аспекти на композиционния метод.

Разкриването на естетическата същност на спектакъла в музиката на XX и XXI век изисква и анализ на влиянието на дигиталните технологии върху структуриращите принципи в музиката на спектакъла, върху характера на мисленето на съвременния слушател, върху решенията на композиторите по отношение на интерпретацията на принципите на този вид представление. В тази връзка са разгледани особеностите на дигиталния пърформанс; включването и интегрирането на елементите на електрониката, компютърните технологии и техника в музикалната продукция и пърформанса; инкорпорирането на мултимедия в пърформанса; начинът, по който композиторите и изпълнителите използват медийни технологии за създаване на събития на живо. Вниманието се насочва и към интерактивните художествено-сценични форми, към нови неконвенционални форми на представяне, към разглеждането на същностните характеристики на *дигиталния пърформанс.*

Композиторът и изпълнител Симо Лазаров въвежда аудио-визуалните и мултимедийните спектакли в България, като негов запазен знак са мегаспектаклите, в изграждането на които участват различни компоненти. Темата за Космоса, темата технология-музика, идеята за синтез на изкуствата са основа в неговото творчество.

Разгледани са различни аспекти и основните характеристики на знакови за композитора спектакли, с цел извеждане проблемите на електронното звукоизвличане и интерпретацията, концепцията по отношение на саунда (идеите за темброво пространство, идеите за саунд дизайн), формално-конструктивните и образно-смысловите характеристики, композиционната система, композиционни и изпълнителски техники, жанрови и стилови особености. Представените и анализирани синтетични спектакли на Симо Лазаров са подредени по хронологичен ред, в зависимост от годината на тяхното премиерно изпълнение.

В пърформансите на Симо Лазаров електронният звук се превръща в *поле на интерактивност*, в което се разчупват границите между звук-пространство (реално и виртуално)– време - жестика - визия. *Идеята за синтез между изкуствата, за*

интермедиаалност, пронизва цялото му творчество, намира отражение в концепцията за спектаклите: аудиовизуалните, мултимедийните, мега спектаклите. Спектаклите носят усещането за реформаторския дух, връзката технология и музика, усещането за новата естетика на електронния звук, на новата електронна култура с нейните специфични елементи на представяне, идеята за разчупване на общоприети модели, желанието за едно по-мощно синергетично въздействие чрез средствата на електронната и компютърната музика в съчетание с различните видове изкуства в рамките на спектакъла, превръщайки го в съвременен дигитален пърформанс.

В ГЛАВА 4. ПАРТИТУРАТА В МУЗИКАТА НА СИМО ЛАЗАРОВ са представени видовете партитурни записи, включително звуковобазирания композиция (*sound-based composition*).

В ГЛАВА 5. ПОВЕЧЕ ОТ 40 ГОДИНИ ЕЛЕКТРОННА МУЗИКА В БЪЛГАРИЯ - е направен опит за представяне на нагласите, социокултурната среда в България в началния етап на навлизане и утвърждаване на електронната музика, бъдещите проекции на този процес - чрез рефлексите му в научни и популярни трудове на редица български автори.

В тази връзка се пояснява, че направените наблюдения дават основание за извод, че с днешна дата, електронната музика има своето трайно присъствие в музикалната култура на България. Несъмнена заслуга за нейното утвърждаване и разпространение има композиторът-изпълнител Симо Лазаров, за когото електронната музика е инструмент за провеждане на национално-културна политика, възпитание на критерии за високо изкуство.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО – са изведени изводите от изследването.

Вниманието се насочва и към изготвената във връзка с целите на изследването селекция и подреждане на снимков материал от личния архив на композитора - любезно предоставен от него.

Идеята да бъде наредена юбилейна експозиция (мултимедийна интерактивна фотоизложба, озвучена с концерт на живо) със същото заглавие: *В света на електронната музика на Симо Лазаров*, се ражда при работата над богатия илюстративен материал, който е невъзможно да бъде включен в една научна монография. *Избраният снимков материал е като визуален разказ, чиито детайли постепенно въвеждат в многоаспектната дейност на твореца, идеите му за синтетичен спектакъл, посланията на неговата творческа дейност, развитието им през годините. Чрез селекцията с ретроспективен и исторически контекст се отправя поглед към тематични посоки и пресечни точки, форми на художествено съзнание и опит, иновационните композиторски идеи за пърформанс. Направен е опит да бъдат проследени авторски стратегии, идеи с основополагащо значение и естетически внушения. (С тази цел е създадено Приложение 3 на монографията със заглавие: *Селекция и подреждане на снимков материал от личния архив на композитора, изготвени от автора на изследването*).*

Юбилейната експозиция е съпътстваща представянето на книгата по повод 70 годишния юбилей на композитора (март 2018) пред аудиторията на Нов български университет и културните среди на столицата и страната, както и при следващите представяния на монографията.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

на монографичния труд

„В СВЕТА НА ЕЛЕКТРОННАТА МУЗИКА НА СИМО ЛАЗАРОВ”

Музиката на Симо Лазаров е неговото ярко съприкосновение с вечните теми в изкуството. Поради художествената ѝ природа, естетическа многозначност и разнообразие от елементи на музикалния език, тя поставя различни концептуални въпроси пред изследвателя в стремежа да бъде очертан обхватът на различните явления.

Това е първото цялостно изследване, посветено на пионера на електронната и компютърната музика в България, за първи път музиката му е тема на отделна разработка, която е и първи по рода си опит музикалното мислене на Симо Лазаров да бъде анализирано до ниво на самостоятелна музикално-езикова система. Направен е опит за извеждане аспектите на електронното звукоизвличане и интерпретацията, композиционната система, идеите за *темброво пространство*, концептуалният модел за синтетичен спектакъл, генерални изводи за творчеството му, които могат да бъдат определени като негов идентификационен маркер в българската интонационна и музикална среда.

В изследването се визира идеята, че от гледна точка на историческото присъствие в полето на съвременната българска музикална култура, творчеството на Симо Лазаров носи идеите за съвременност, обновление, за художествена промяна, за търсенето на нови художествени еталони и пътища за обновление на музикалния език чрез съчетаване на музика и технология, чрез идеята за синтез между изкуствата и търсенето на творческа идентичност, чрез обръщането към електронното звукоизвличане, електронната и компютърната музика, към нова чувствителност, нова звукова естетика.

В контекста на научно-педагогическата ми работа, настоящото изследване е адресирано, от една страна, към научната общност и студентите от Нов български университет, а от друга – към широката аудитория.

Монографичният труд „В света на електронната музика на Симо Лазаров” продължава поредица мои наблюдения, анализи и публикации, свързани с областта на електронното звукоизвличане и интерпретацията.

Изследваната тематика, представената методология за работа, очертава база за следващи изследвания свързани с областта на електронната, електроакустичната и компютърната музика.